

MAGYARORSZÁG CÍMERE

UJ CIMERTANI ELMÉLETE ALAPJÁN

IRTA

HORVÁTH SÁNDOR

MAGYAR KIR. ORSZÁGOS LEVÉLTÁRNOK

Egy szines melléklettel és tizenkét címer-rajzlenyomattal

BUDAPEST

1921

TARTALOM

A címertan (heraldika) ősforrásait eddig sem a külföldi, sem a hazai címertani tudomány nem ismerte, sőt még most sem ismeri. Ennek pedig az az oka, hogy a hazai címertan, illetőleg annak jeles művelői: *báró Nyári Albert, Csergheö Géza, Bárczay Oszkár és Csoma József,* az ő tudományos munkálkodásuk közben tulajdonképpen a külföldi, angol, francia, német címertani művek és ezek tanításainak szócsövei voltak.

Önálló kutatásra, eredeti ősforrások keresésére senki sem adta reá a fejét. Így történt azután, – hogy egy épületről vegyek hasonlatot – hogy fényes tetőzetet építettünk egy olyan épülethez, amelynek alapfalai még ma sincsenek meg.

Nagy költséggel közöltük középkori címereink tekintélyes sorozatát, sőt *dr. Fejérpataky László* szakavatott keze két kötetben ezeknek mintegy „palmaris editio"-ját is megkezdette,[1] de a külföldi és hazai heraldikusok elmélete következtében, ő sem mentes azoknak tévedéseitől.

És, ha a külföldi és hazai címertanok sokféle tévedésének okát, alapját keressük, nem találunk más indokolást, mentséget, mint *egyedül* azt, hogy a címertan (heraldika) felderítését célzó eddigi tudományos kutató rendszerünk hibás alapokon nyugodott, helytelen módon indult meg és így hibás, tovább tarthatatlan elméleten alapszik.

A külföldi és a hazai heraldikusok egyikének sem jutott eszébe, nem érezte magát indíttatva, hogy a címertannak forrásait kutassa. Sőt *Bárczay* egyenesen eredménytelen és célhoz nem vezető munkának vagy vállalkozásnak minősítette a címertan, a címertani symbolika forrásainak felkutatását.

---

[1] „Magyar Czímeres Emlékek" (Monumenta Hungariae Heraldica), I. k. Budapest, 1901. 25 színes melléklettel. II. k. Budapest, 1902. 25 színes melléklettel.

Bárczay ismert műve szerint, „a mesteralakoknak és címerképeknek jelentését nem ismerjük, s vele valószinüleg nem is leszünk sohasem tisztában, mert azok a források, amelyekből a mesteralakok vagy címerképek jelentésére nézve valamit találhatunk, egymásnak nagyobbrészt ellentmondanak."

Azt mondja továbbá, hogy „néha volt, néha nem volt tulajdonképeni oka, hogy ez vagy az az alak vagy kép, valamely címerbe került. Mindamellett a heraldika hanyatlása idejében az armális szövegírók minden áron magyarázatát akarták adni az alakok és képek jelentésének, de mert nem volt általánosan elfogadott jelentése egyiknek sem, kiki a saját felfogása szerint tette azt. Így aztán a legtöbb tárgynak többféle, egymásnak többnyire ellentmondó jelentését olvashatjuk."[1]

„Az elmondottakból – folytatja tovább – nem azt kell következtetni, hogy a címerképeknek soha sincs jelentősége, hanem csak azt, hogy nem mindig van, s hogy a jelentőség kutatása ritkán vezet célhoz, *mert ritkán van írott forrás, mely alapul szolgálhatna*, *s ha van is*, *nem vehető mindig komolyan*, *mert a legtöbb esetben nagyon is erőszakos magyarázatot ad.*"[2]

Állításának igazolására idézi az 1429. évből való *Kölkedy-címereslevelet*, melynek szövege a *saslábról* azt mondja, hogy a sasláb azt példázza, hogy: „*amit a címerszerzők az alázatosság és vitézség körmével megragadnak, azt állhatatosan meg is tartják.*"[3]

---

[1] A heraldika kézikönyve, II. fej. Címer-symbolika, 302—305. ll.

[2] U. ott.

[3] Eredetije a medgyesi gr. Somogyiak családi levéltárában, Pápa-Kovácsiban. Közölte *Schönherr Gyula*, a *Turul* XIV. évf. 36—39. ll. Továbbá *Fejérpataky László*, a Magyar Címeres Emlékek II. füz. 39—40. ll.

Továbbá az esslingeni Schulmeisternek a saslábról az előbbivel ellenkező, vagy legalább is teljesen nem egyező magyarázatát.

Ezekből azután azt következteti, hogy „mennél több adatunk lesz a címerképek magyarázatára, annál nagyobb lesz a zavar, mert a legtöbb címerképmagyarázó saját céljainak megfelelőleg tette azt, s e célok szerint kellett a különféle képeket magyarázni."[1]

Azt is állítja továbbá, hogy „hiába való munka lenne a címerképmagyarázatok összegyűjtése, mert abból csak azt tanulhatnánk meg, hogy *az az ismeretlen íródeák,* aki az armálist írta, vagy az, aki neki tollba mondta, mit tartott a leírt és megmagyarázott képről. Ezenkívül még azt is látnók belőle, amit fentebb is mondtunk, hogy a mesteralakoknak és címerképeknek korántsem volt általánosan elfogadott jelentése."[2]

Végül a heraldikai irodalom ismertetésénél *Höpingk* művére nézve megjegyzi, hogy: „ő is hirdette a heraldika symbolikus voltát és sokakat félrevezetett; azt mondja ugyanis, «hogy a címerek valamely családnak hieroglyphszerű képei, amelyek nevezetes cselekedeteket jelképeznek»."[3]

Az elmondottakból tehát kétségtelen, hogy *Bárczay* a magyar címertan *jelképes ábrázolása* fölött pálcát tör és azt megbízhatatlannak és következetlennek tartja.

Álláspontja azonban már kiindulásától kezdve téves, indokolásai pedig teljességgel tarthatatlanok.

Bárczay elfelejtette azt, hogy a címertan, a címertan jelképezése nem számtan, *nem exact tudomány.*

---

[1] *Bárczay* id. h.
[2] U. ott.
[3] U. ott, 494—495. ll.

A Bárczay álláspontjával szemben homlokegyenest ellenkező nézetet vall: *Bal Jeromos*, lőcsei gymnasiumi tanár, aki művében[1] nemcsak Magyarország címeréről, hanem egyáltalában véve minden címerről azt állítja, hogy az «*a szó szoros értelmében vett hieroglifa*», és hogy Magyarország címere «*eredeti alakjában értelmes kis mondást tartalmazott, sőt mai alakjában is e mondás töredékét rejti magában.*»[2]

Bal Jeromos ezen mindenképen feltűnő és heraldikusaink által eddig nem is sejtett megfejtését *List Guido*, állítólagos német tudósnak cikkei nyomán[3] hozta napvilágra.

Ugyanis Listnek az a felfogása, hogy: „a címer-hieroglifán értéke van a vonalnak, az alaknak, a képnek, ezek helyzetének, a színnek stb., szóval minden elemnek, s ha a címer elemeit átvitt értelmükben értékesítjük, megkapjuk a címerben rejlő értelmet, sőt mondást.“[4]

Így List szerint a «*vörös*» szín jogot, a «*fehér*» vagy «*ezüst*» törvényt jelent, a szász címerben látható nyolc vágás (acht = 8) nem számértékben veendő, hanem az «*achten*» (figyelni, tisztelni) igének parancsolója: achte! tiszteld, vedd figyelembe!

Ennek alapján a magyar címer „nyolc vágás, piros, fehér“, mint beszélő címer, Bal szerint; «*Tiszteld a jogot és a törvényt*» *!*, jelenti.

A IV. fejezetben, amelynek címe: „kitől ered a pólyás címer? Mit és kihez szól? Imre királynak 1202. évi aranybulláján látható oroszlános címerre visszatérve, *felteszi* (40. l.),

---

[1] Magyarország címerének eredetét és jelentését megfejti — Bal Jeromos, Lőcse, 1907.

[2] U. ott, 5. és 38. ll.

[3] „Die Hieroglyphik der alten Germanen“, a „Leipz. Illustrierte Zeitung“ 1905 május 4., 1906 március 15. és 1907 január 31-iki számaiban.

[4] *Bal*, id. m. 17. l.

hogy ez a magyar címer *is németül van szerkesztve (!)* amit szerinte az előbb említett «*achte*» is bizonyít (?!), és ugyanilyen logikával, helyesebben sophismával az említett magyar címerben a kilenc lépő oroszlánt tiltásnak (neun = nein!) magyarázva (44. l.), ezt a mondást véli a címerben feltatálhatni: *Nem úgy (királyfi) öcsémuram! Tartsd meg a sorrendet! Tisztelt jogomat és a törvényt!*» (45. l.)

Szerinte tehát ez a címer tulajdonképen az Imre és II. Endre közötti testvérviszályt és a trón körüli harcot jelképezi, annak beszélő címere (42. l.).

Ehhez hasonló könnyedséggel fejti azután meg II. Endre királynak 1221/23. évi aranybulláján látható címernek jelentését is. Szerinte II. Endre felveszi bátyja címerét, de szándékosan elrontja, megtöri azt (51. l.). Belső, symbolikus értelme — szerinte — ez: «*két királyfi küzdött három ízben a címerért (országért)*», azon az alapon, mert a címerben látható két oroszlánkölyök nyúl (vagy küzd) háromszor egy pajzs után (56. l.).

Eppen ilyen készültséggel szól még a kettős keresztes címerről, a pólyás címer pleonasmusairól, a thüringiai címer és István, ifj. királynak 1267. évi pecsétjéről, a fehér ló és vörös pajzsról, a rejtélycímerekről, a mesteralakokról és a XIII. századi címerszakértőkről.

De valóban fölösleges lenne ezen munkával mindezek után behatóbban foglalkoznunk, mert nyilvánvaló, hogy *nélkülöz minden tudományos, logikai és kritikai alapot*. És azt hiszem, hogy ezek után nem kell különösebben hangsúlyoznom azt, hogy úgy a német *List Guido*, mint *Bal Jeromos* megfejtése balul ütött ki.

Nem vehető komolyan és nem tulajdonítható annak semmi tudományos érték.

Mert, aki azt hiszi, hogy a magyar címer megfejtésénél *a német nyelv* alapján és segítségével járhatunk el, s annak jelen-

tését először németül állapítja meg, és ezen megállapításokat *azután magyarra fordítja*, annak tudományos rendszerről fogalma sincsen. *Egy, a tudomány alapján megállapított tétel a világ minden nyelvén csak egy és ugyanaz lehet.*

Egy jelképnek, hieroglyphának jelentése pedig – hahogy nem általános érvényű – mindig az illető nemzetnek, népnek a nyelvén, az illető hieroglyphák kulcsa szerint, fejtendő meg.

Magyarország címeréről eddigelé sokan, és sokféleképen írtak, csak helyesen és jól nem. Azonban mindezen munkáknak ismertetésébe ezúttal nem bocsátkozhatom, *mert az általam fölfedezett címertani ősforrások alapján adandó megfejtésem merőben önálló és teljesen új.* Bal Jeromos elméletét is csak azért részleteztem, mert kis művével eddig senki sem foglalkozott.

Mindamellett a csak nemrég, 1917-ben megjelent, s a *Turul* XXXV. kötetének 17—33. lapjain „Magyarország címerének kialakulása" címen közölt cikkre,[1] illetőleg annak alapos tévedéseire, teljes tájékozatlanságára, már most kell reámutatnom.

Ezen cikkben ezeket olvassuk: „Az egyik, V. István mint ifjabb király kettős pecsétjének hátlapja, mely páncélos lovasvitézt tüntet fel, pajzsán és lobogóján ágaskodó *oroszlánnal (vagy párduccal).*" ..... „Akár oroszlánnak, akár párducnak minősítjük is ezt az állatot, nagyon valószinűnek látszik, hogy István, mint Stíria hercege elődeinek példájára vésette lovas pecsétjére e címert." (30. l.)

Ma, amikor *Anthony Alfréd* alapvető műve[2] éppen 20 éve ismeretes, ilyen találgatásszerű és tapogatódzáshoz hasonló állításokat nem lenne szabad a drága nyomdafestékre bocsátani.

---

[1] (Dőry Ferenc).

[2] Das Landeswappen der Steiermark, Graz, 1900. A „Forschungen zur Verfass. u. Verwaltungs-Gesch. der Steiermark" sorozat III. kötete. (Külön táblákkal, amelyek a heraldikai párduc fejlődését tüntetik föl.)

Minden címertani írónak tudnia kell, hogy az a *híres stíriai párduc,* amelyik — a régi, hibás felfogás szerint tüzet, lángot bocsát — a Physiologus[1] tanítása szerint azonban teste minden nyílásából kellemes illatot áraszt, és ezért az állatok követik őt. Jelképesen: Jézus Krisztus Urunk (spiritualis noster pantera), akit az embereknek, hivőknek, követniök kell.

Vagy pedig: „Ez az egy adat tehát azt bizonyítja, hogy Imre király a csíkokban *(így!)* családi címerét vésette királyi pecsétjére, vagy — mivel e címer aligha régibb az ő koránál — hogy az ő általa felvett címer egyúttal az Árpád-ház címerévé lett." (31. l.)

Ez az egy adat — amint látni fogjuk — egyiket sem bizonyítja, hanem egészen más, vallás-erkölcsi jelkép.

Ugyanaz a vallás-erkölcsi jelkép ez, mint az, amely Miroszlav hercegnek az Athos-hegyi hilandari kolostorból származó, XII. századi, s a belgrádi kir. könyvtárban őrzött evangeliáriumában látható két pajzsban fel van tüntetve. A két menyei herold által tartott pajzs, arannyal-ezüsttel tizennégyszer vágott; vagyis az arany mezőben *hét ezüst pólya* látható. Kétségtelen, hogy *nem a magyar címer*, hanem Krisztus Urunkat, vagyis az ő tanításának *hét szentségét* példázza.[2]

Ezen két címer csak megerősíti eddigi feltevéseinket és a címertani jelképezésnek erős bizonyítékai.

---

[1] Ld. *Horváth Sándor*, A Physiologus, az Ethnographia 1921. évf.-ban.

[2] V. ö. *Forster Gyula báró*, III. Béla király emlékezete c. díszmunka 1. és 57. ll. látható lapszéli díszitménnyel.

KELLNER ÉS MOHRLUDER, BUDAPEST.

I.

Magyarország címere.

agyarországnak a címere is csak azon források alapján fejtendő és fejthető meg, mint középkori nemzetségi és egyéb címereink.[1]

Azon források tehát, amelyek Magyarország címerének megfejtéséhez szükségesek, a következők:

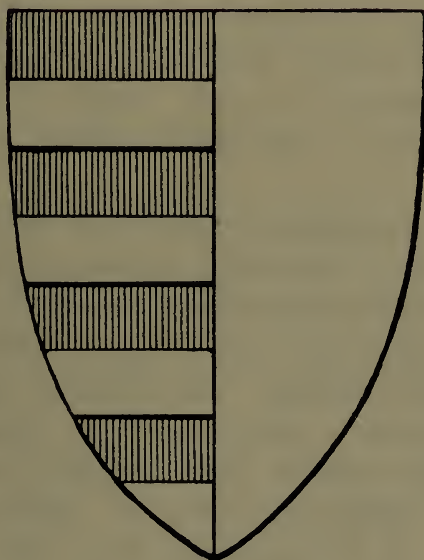
I. A Szentirás, ó- és újszövetség.
II. Őskeresztény jelképezés.
III. Melito, Clavis Scripturae.
IV. A Physiologus.

Szent István királynak azon bölcs elhatározása, amellyel a magyar nemzetet a nyugati egyház kebelébe vezette és így a nyugat műveltségéhez, kulturájához kapcsolta; adja az első támpontot, hogy az ország címerének megfejtését *a keresztény egyház* középkori felfogása alapján keressük. Nézetem szerint pedig, nem is mindjárt Szent István idejében történt ez a címer-kialakulás, hanem később, III. Béla, Imre és II. Endre királyok idejében, vagyis akkor, amikor az élő címertan (heraldika), Magyarországon – kétségtelenül egyházi befolyás alatt – kezdetét vette és fénykorát élte.

Magyarország címerének, a hasított pajzs címertanilag vett jobboldali mezejében, *a vörös-ezüsttel váltakozó 4—4 pólya van.*

[1] Ld. *Horváth Sándor*: „A magyar középkori címertan jelképezése“ c. értekezését.

Vagyis címertani szakkifejezéssel élve: *a mező vörös-ezüsttel hétszer vágott.*

Az ó-kornak, középkornak keresztény felfogása az volt, hogy minden hivő lény, minden hivő nemzet Krisztus Urunknak, az Örök Életnek, a jegyese, és fordítva Ő is mindegyiknek a jegyese.

És, ha az ó-szövetségben járatosak vagyunk, akkor az *Énekek Énekében* ezt olvassuk: („Menyasszony): Az én szerelmesem *fehér és piros*, választott ezrek közül." (5., 10.)

A menyasszony az egyház, a vőlegény, az ő szerelmese pedig: *Krisztus Urunk.*

Nyilvánvaló tehát, hogy a *címertani szinek, és mázok, a mesteralakok* eredete és jelentése, jelképe egészen idáig, az ó-szövetségig nyúlik vissza. Az ú. n. *mesteralakok* ősforrása tehát különösen az *Énekek Énekének*[1] V. része, főleg a 10–15. verse.

És ennek alapján *a címertani szinek,* az ezekből összeállított *mesteralakok* egyszeriben érthetőkké válnak.

Hiszen maga ez a szó *mester-alak* is Krisztus Urunkra utal. Tudjuk a Szentírásból, hogy Jézust tanítványai, de meg a farizeusok is «*úr*»-nak, «*tanító*»-nak, «*mester*»-nek nevezték.[2]

Most már azután a címertannak a *mesteralakokra* vonatkozó idegen nyelvű kifejezései is: «*icones fetiales*» (papi, egyházi képek, hasonlatok), «*figurae honorabiles*» (tiszteletreméltó jelképek), «*honoraria scuti hieroglypha*» (a pajzs tisztelendő, rejtélyes, szent jelei), «*honorifica scuti symbola*» (a pajzs tiszteletre méltó jelképei), «*pièces honorables*» (tiszteletre méltó alakok), «*Ehrenstücke*», «*Meisterstücke*», «*Meisterfiguren*»,[3] a maguk igazi, ős-eredeti jelentésében értékelhetők.

---

[1] Canticum Canticorum.

[2] Máté, VIII. 21., IX. 11., XII. 38., XIV. 28., XXII. 16. Márk, II. 16., IX. 37., XII. 19. stb. Lukács, IX. 49., X. 25. stb. stb.

[3] *Bárczay,* id. m. 71. l.

Es viszont, ezek alapján mindenki egyszeriben és könnyen megérti a címertannak azon *fő alapszabályát, hogy minden szin egyen- és egyértékű* és egyik sem ér többet, mint a másik, mert úgy az arany (sárga), ezüst (fehér), mint a vörös, kék, fekete és zöld, egyformán magát *Jézus Krisztust, a Megváltót, jelképezik.*[1]

Az őskeresztény jelképezésben ilyen négy folyóval (pólyával) már a legrégibb időkben találkozunk. Például Az „Isten báránya" (Agnus Dei) egy szikla (az egyház) tetején áll, a sziklából négy folyó (forrás) fakad, amelyből néha szarvasok is isznak.[2]

Szt. Cyprián (Kr. u. III. sz.) pedig a négy evangéliumot példázza velük.[3]

---

[1] Minthogy *a szinek* a keresztény egyházban (liturgia) nagy szerepet játszottak, lássuk, hogyan fejlődött itt a szinek használata? Az ó-keresztény korban *a fehér* volt az egyetlen liturgiai szin, az *alba* a liturgiai öltöny. A VII. sz. óta *gesztenyebarna casulákat* (planetákat vagy infulákat) használtak a IX. századig, azután *bibor*, *fekete* és *sárgákat* is. (Ld. *Wilpert*, Die Gewandung der Christen, 1898. Kirchl. Handlex. I. köt. *„Farben"* jelszó alatt. *Mihályfi Ákos*, A nyilvános Istentisztelet, Budapest, 1918. 267—269. ll. *A liturgiai szinek* jelképezésének kérdését azután III. Ince pápa (1198—1216) állapította meg, „De sacro altaris mysterio libri VI." c. művében. Ld. *Kirchl. Handlex.*, id. h. és *Durandus*, Rat. III. 18.)

Ennek alapján: a *fehér* (ezüst) az erényeket, *a vörös* a szeretetet, *a fekete* a gyászt, bizonytalanságot, *a lila* a bűnbánatot, *a zöld* a reményt jelképezi. A szinek használatát végre V. Pius pápa (1566—1572.) rendszabályozta. (Ld. *Kirch. Handlex.* id. h.)

[2] Ld. *Wilpert*, Die Malereien der Katakomben Roms, két kötet, Freiburg, 1903 252. tábla. A Péter és Marcellin-Katakombában; Kr. u. a IV. sz. végéről, vagy az V. sz. elejéről. *De Rossi*, Bullettino di archeolog. crist., Roma, 1863. 8. tábla. A négy folyó a négy evangéliumot jelképezi. U. ezt ld. *Schmid*, Christliche Symbole, 63. l. 98. ábra; továbbá 54. l. 77—80. ábra. Aki a világirodalomban csak egy kissé jártas is, azonnal eszébe jut az, hogy már a pogány korban is személyesítették a folyókat. Így például a *Nilus* folyamistennek a Vatikánban őrzött gyönyörű csoportszobrára (16 játszadozó gyermekkel) ki ne emlékeznék? Vagy a másik jelkép szemlélésekor nem jut-e mindenkinek azonnal eszébe a hindu Meru-hegy? V. ö. a *Heinrich* szerkesztésében megjelent „Egyetemes Irodalomtörténet," I. k. 47. l., a hegy tetején a *„mindent látó szem"*.

[3] Epist. 73. 10. sz. Ld. a *Harnack-Schmidt* kiadásában megjelent: Texte u. Untersuchungen zur Gesch. d. altchristlichen Literatur", 1882—1907, XVI—XXX. köt. XXV. kötetében.

Szt. Ambrus szerint (Kr. u. IV. sz.) a négy paradicsomi folyó a négy főerényt jelképezi.[1]

Melito szerint a folyóvíz a Szentlélek áradatát jelképezi a XLV. zsolt. 5. és a LXIV. zsolt. 4. verse alapján.

De ezen vörös-fehér (ezüst) szinben váltakozó mesteralaknak kissé elvontabb magyarázatát, megfejtését megtaláljuk az említett Physiologusnak *a párducról* szóló fejezetében is.

Ezen fejezetben ugyanis a párducról ez is olvasható:

„A sárkány, amint a párduc szavát hallja, azonnal földalatti *barlangjába rejtőzik* és ott mintegy *élettelen tömeg* hever. Imigyen gyüjté maga köré Krisztus Urunk – az igazi párduc, (az eredeti latin szöveg szerint «*verus pantera*») – a zsidókat és pogányokat. Kövessük tehát őt. A sárkány pedig a gonosz szellem, az ördög."[2]

Ezen leírásnak betűszerinti címerét sikerült *a spanyol címertanban* megtalálnom.

---

[1] De paradyso, 3. fej., *Migne*, Patr. L. 14. k. 280. hasáb.

[2] Ld. *Horváth Sándor*, A Physiologus, kútfőtanulmány, az *Ethnographia* 1921 évi folyamában. Különlenyomatban is. A latin Ph. fordításában a 2. fej.

Az Albuquerque hercegi család címere ugyanis a következő:[1]

I.

II.

[1] *Spener,* Opus Heraldicum, Tab. IV. és XVI.

Úgy az I. mint a II. alattiban a sárkányt tényleg látjuk, annak jelenléte kétségtelen. *A* II. alattiban pedig tényleg mint »*élettelen tömeg*» hever.

Párducot ellenben nem látunk sehol sem; tehát csakis az «*igazi párduc*»: Krisztus Urunk jelképes jelenlétéről lehet szó.

Az I. alatti címer két arany függönyében és az abban lévő egy-egy *vörös cölöpben*[1] tehát úgy az Énekek Eneke V. részének 10. és 11. fejezete, valamint a Physiologusnak előbb adott szövege alapján, egyes-egyedül *Jézus-Krisztus* jelképét lehet és kell felismernünk: mert, ha a sárkány a párduc hangjára is elbúvik, mennyivel inkább kell menekülnie a gonosz szellemnek (sárkány) az „igazi párduc“: *Krisztus Urunk* jelenléte alkalmával.

A II. alatt címerben a két vörös cölöp a baloldali arany függönyben látható. A baloldali kék függönyben pedig három ($\frac{1}{2}$) arany liliom van elhelyezve.

Már pedig az Énekek Éneke V. részének 13. versében ezt olvassuk:

„Orcái, mint a fűszerárusoktól ültetett *fűszertáblák*. Ajkai, mint a szín-mirrhát csepegő *liliomok*.“

Ezen címerben tehát *Jézus Krisztus* tulajdonképen kétszeres jelképben is van kifejezésre juttatva: az arany mezőben lévő két vörös cölöp és a kék mezőben lévő három arany liliom által.

Ha továbbá a *pólyát* és a *cölöpöt* (gerendát, mestergerendát) keresztény szemmel tekintjük és e kettőt egyesítjük, megkapjuk a keresztet, vagyis *a Megváltónak* legjobban beszélő jelképét.

És már most hangsúlyozom azt is, hogy a vágások, pólyák, cölöpök száma, szinezése nem lényeges. Az ezekben észlelhető eltérések

[1] Vd. össze az őskeresztény jelképezés „Isten báránya“ ábrájával, *Schmid*, id. m. 63. l. 98. ábra.

csak változatokat tüntetnek föl, *maga a jelkép mindenkor és mindig egy és ugyanaz marad.* És ne gondolja senki sem, hogy ezen címertani, vallás-erkölcsi jelkép vagy képlet egyedül álló a maga nemében. Megtalálható az minden keresztény nemzet címertanában.

Megvan:

Luxemburg hercegség címerében, ahol a pajzs arany-kék jobbharánt pólyával ötször vágott.

Szászország címerében, amelyben a pajzs fekete-arannyal kilencszer vágott.

Az osztrák főhercegség (Felső-Ausztria) címerében, ahol a pajzs vörös mezejében ezüst pólya látható.

Galicia régi címerében, ahol is a kék pajzs vörös pólyával vágott.

Burgund hercegség címerében, amelyben a pajzs arany-kék jobbharánt pólyával ötször vágott.

A *Crouy-Chanel*, francia család hasított pajzsának jobboldali mezejében, amely a magyar címerrel teljesen egyező.

A *Hardegg* grófok címerében, ahol azonban az ezüst szin a kezdőszin.

A *Wolmershausen* család címerében, amelynél a pajzs vörös-ezüsttel négyszer vágott.

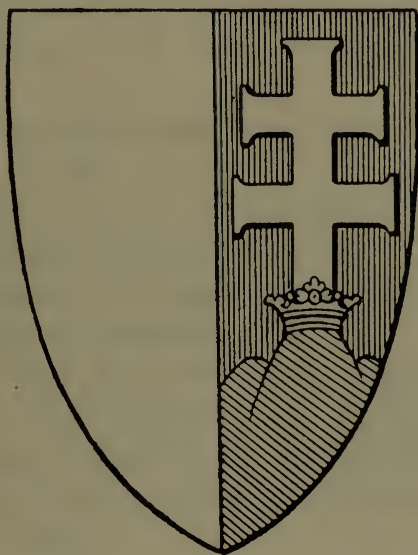
A francia *d'Amboise* család címerében, amelyben a pajzs arany-vörössel ötször cölöpölt stb. stb.

Hogy ezeknek most már biztos tudatában, minő becsértéket tulajdonítsunk eddigi címertanainknak, amelyek közül az egyik nagy hírnévnek örvendő szerző művében[1] ezt olvassuk: „Die Farben sind im Werthe ganz gleich, und haben *in der Heraldik keine bestimmte Bedeutung*", azt hiszem fölösleges bővebben fejtegetnem.

---

[1] *Warnecke:* Heraldisches Handbuch, Frankfurt a. M. 1893. 7. l.

Es most térjünk át Magyarország címerének a hasított pajzs címertanilag vett baloldali mezejére:

„Hármas zöld halmon nyugvó arany koronából növő ezüst, kettős kereszt."

A Physiologus szerint *a hegy (halom)* a lélek legelője, vagyis Krisztus. A hármas hegy pedig a keresztény jelképezés szerint *a Szentháromság.*

A hegy (halom), hármas, hatos, majdnem minden nemzet címertanában található, különösen pedig egyházi címerekben. Így a Monte-Cassino-i benedekrendi főapátság címerében, amely egyébként a Szent-Benedekrend címerével azonos: *kék mezőben hármas arany halom;* a középsőből arany kettős kereszt emelkedik. A kettős kereszt alsó pólyája alatt arany betűkkel a PAX szó, olyformán, hogy az A betű (= α et ω) a kereszt mestergerendáját födi."[1]

Az arany korona Melito szerint az örök dicsőség (üdvösség) jutalma. (II. Tim. IV. 8.)

A kettős kereszt, az ú. n. patriarcha-kereszt (két pólyával), az ó- és újszövetséget jelképezi, Krisztus Urunk kínszenvedését és tanítását példázza. A magasszárú kereszt, pedig Krisztus kínszenvedése vagy a Szentírás.

A kettős kereszt és a koronának a magyar címerben történt elhelyezése tehát összefügg a Hartwik-legenda alapján Szilveszter pápának tulajdonított kijelentésével: „Én apostoli vagyok, de ő (Szt. István) valóban Krisztus apostola, ki által oly nagy nemzet tért meg."

A magyar címer baloldali mezejében lévő címeralakok tehát azt jelképezik, hogy:

«A Szentháromság és Krisztus tanításában való hit jutalma az örök igazság, dicsőség, üdvösség.»

---

[1] *Ströhl*: Heraldischer Atlas, XLIX. tábla 11. ábra.

De ezenkívül ki kell, hogy terjeszkedjem az Imre és II. Endre-féle címerváltozatokra is.

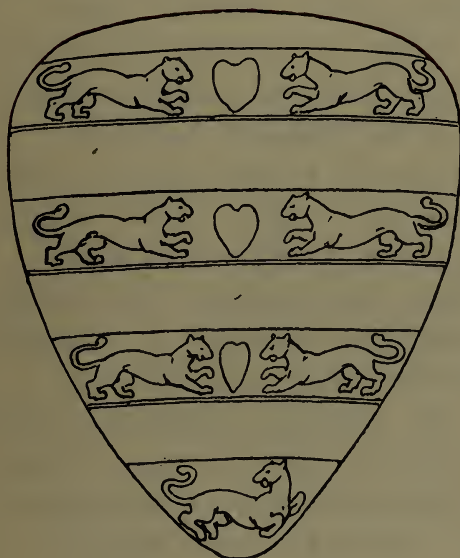
I.

Imre király 1202. évi kettős aranypecsétjének hátlapja.[1]

[1] Ld. *Bárczay,* A heraldika kézikönyve, 2. lap 1. ábra. Szövege a 363. lapon. M. Nemzet Tört. II. köt. 344. l. Galvanoplastikai másolata a M. Nemzeti Muzeumban, 15. a és b alatt.

II.

II. Endre aranybullájának hátlapja.[1]

III.

II. Endre 1232. évi pecsétjének hátlapja.[2]

[1] *Bárczay*, id. m. 32. l. 86. ábra. M. Nemz. Tört. II. köt. 396. l., külön melléklet.

[2] *Bárczay*, id. m. 364. l. 671. ábra. M. Nemz. Tört. II. köt. 393. l. Galvanoplastikai másolata a M. Nemz. Muzeumban, 19. a és b alatt. (3 péld.)

mre (1196–1205) és II. Endre király (1205–1235) korszaka az élő heraldika korának a kezdete Magyarországon. Ebben az időben – vagy talán már III. Béla király korában (1173–1196) – éli fénykorát Magyarországon a Physiologus nyomán támadt vallás-erkölcsi jelképező felfogás is. Ehhez pedig nagymértékben járult hozzá III. Ince (1198–1216), a leghatalmasabb pápák egyike.

Nem kisebb – és ha eredménnyel járt volna, kétségtelenül nagyjelentőségű – terve: hogy a keletrómai birodalmat, Oroszországot a nyugattal egyesítse, nem sikerült ugyan; de a IV. keresztes hadjárat az ő buzgólkodásának az eredménye, amely azután akarata ellenére is a konstantinápolyi latin császárságnak vetette meg – bár csak rövig ideig tartó – alapját.[1]

És ezek, valamint más történelmi mozzanatok azok, amelyek említett két királyunknak pecsétjein, címerein – a vallás századában – a változást előidézték.

Mert III. Ince pápa azonkívül az eretnektanok ellen is nagy határozottsággal küzdött. Így meghódoltatja Imre királlyal a szerbek nagy-zsupánját: Vulkot, és sürgeti Imrét, hogy térítse a szerbeket a római szentszék iránt való engedelmességre.[2]

Éppígy tétetett Imrével a boszniai patarenusokkal szemben is szigorú intézkedéseket.[3]

II. Endre királynak keresztes hadjárata – amely azonban inkább dicsőség- és kalandkeresés volt[4] – idézte elő nála is a pecsét, illetőleg a címer változását.

---

[1] V. ö. *Norden*, Papsttum u. Byzanz, 1903. Kirchl. Handlex. III. Ince.

[2] *Marczali*, Magyarország története az Árpádok korában, 342. l. (Magyar Nemzet Története, II. köt.)

[3] U. ott, 343. l.

[4] U. ott, 382—388. ll.

Mind a három pajzsban a pólyák, amelyek itten aranybullán és viaszpecséten szerepelvén, szinezve nincsenek, ugyancsak magát *a Megváltót* jelképezik.

Az *oroszlánok* pedig, amelyek együtt és egyenkint is a magyar nemzetet és annak tagjait jelképezik, akiket t. i. Krisztus Urunk, a Physiologus szerint, mint «*spiritualis leo de tribu Juda*», vagy mint «*verus pantera*» gyűjtött maga köré, hogy az Ő tanítását, működése színhelyét, a Szent-Földet megvédjék, illetőleg a hitetlenek kezéből visszaszerezzék.

A II. alattiban látható pajzsocska-féle nem más, mint *lóhere-levél*. Ugyanaz, mint a Szt. római birodalom címerének takaróján is elszórva látható lóherelevelek. Ugyanaz, mint a Dánia címerében látható, három jobbféle haladó kék oroszlán között elhelyezett 11 vörös lóherelevél (3+3+3+2).

Nézetem szerint tehát – ezek alapján – sem ez a vörös-ezüsttel hétszer vágott pajzsmező, sem pedig az Imre és II. Endre király-féle oroszlános címer az Árpád-házzal összefüggésben nincsen. Ennélfogva sohasem képezték az Árpád-ház jelvényeit, címerét, amelyet ma – sajnos – nem ismerünk.

És ezzel – úgy vélem – Magyarország címerét a vallásos középkor elvei, a középkor tankönyvének vallás-erkölcsi tanítása, a címertan ősforrása segítségével, hitelt érdemlő módon megfejtettem.

Magyarország címere, a magyar társadalmat összetartó és jelképező jelvény tehát: szent! Ezért tartotta azt már rég időktől fogva két angyal.

És éppen ezért ezekről az angyalokról, vagy csak az egyikről azt mondani: hogy „mintegy tánclejlést végez“, teljesen hibás.

Mert ez a két angyal térdhajtásra készülődik, mert az, amit tart, *szent*.

De vajjon nem kötelességem-e, hogy ezzel kapcsolatban ezeréves nemzeti életünk büszkeségének, Erdélynek, Horvát-Szlavón és Dalmátországnak, Fiumének a címerét is megfejtsem?

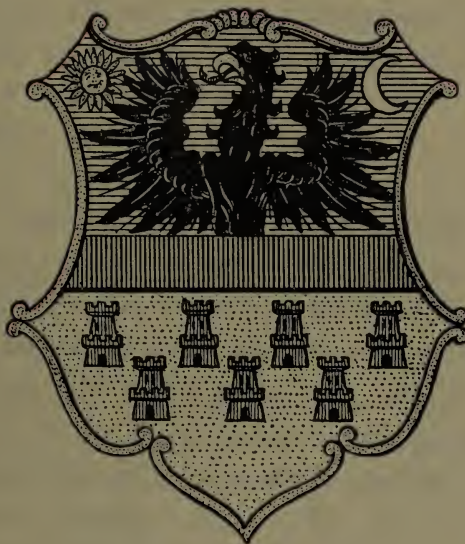
Hisz ezer éve együtt szenvedtünk, küzdöttünk, jóban és szenvedésben testvérek voltunk egymáshoz!

Ily hosszú történelmi idők aranykapcsát képes-e egy pillanatnyi felfordulás végleg, vagy csak hosszabb időkre is széjjeltépni?

Alig hiszem.

II.

Erdély címere.

„Vörös pólyával vágott pajzs felső kék mezejében, a vágó pólyából növő, vörös nyelvét öltő, arannyal fegyverzett, jobbra tekintő, szárnyait kiterjesztő, stilizált fekete sas. A pajzs felső jobb sarkában sugárzó arany nap, a balban pedig fogyó ezüst félhold. Az alsó arany mezőben hét (4+3 elhelyezéssel) vörös vár."[1]

---

[1] Erdélyi Siebmacher, 1. tábla.

Az arany-csőrű sas – miként az arany agancsos szarvas – *Melito*, de különösen *Hugo de Sancto Victore* Physiologusa szerint *Krisztus Urunkat* jelképezi.[2]

A sast kisérő *arany sugaras nap* és *ezüst félhold* pedig *Melito* szerint[3] a világ jószerencséjét és balsorsát példázza. (CXX. Zsoltár 6.)

A vörös pólya (folyó) maga a Szentírás.[4]

A *hét vőrös vár* (4+3) pedig Melito és az Énekek Éneke szerint[5] nem más mint az Egyház.

Melito ugyanis azt mondja:

„A vár: az Egyház támogatása, vagy a hívőknek egymás közötti őrsége.“ Idézi hozzá az Énekek Énekének idézett helyét, amely azt mondja az egyházról: „Kicsoda ez, ki eléjő, mint a fölkelő hajnal, szép, mint a hold, választott, mint a nap, rettenetes, mint a táborok, (várak) elrendezett serege?“

Az, hogy *hét* vár áll elrendezve a címerben, szintén nem véletlen. A biblia és az őskeresztény jelképezés szerint a hetes szám a Szentléleknek hét kegyelmét példázza, miként azt a Jelenések könyve mondja: „ . . . . . És hét szeme lévén, ami Istennek az egész földre küldött hét lelke.“[6]

De ezenkívül a *hetes szám* az Egyház hét szentségét is példázza.

---

[1] I. könyv XXVIII. fej. *Migne*, Patr. Lat. CLXXVII. k., Páris, 1879.

[2] Vd. ö. *Horváth Sándor*, „A csodaszarvas = Krisztus jelképe“, a „*Magyarország*“ 1921. évf. 66. sz. „Jelképek és szólásmódok egy ismeretlen forrása“, (a Physiologus), a Magyar Nyelvőr 1921. évf. 69—75. ll.

[3] Ld. *Pitra*, Anal. Sacra, II. k. 13. lap. 19. vers.

[4] Vd. össze a Magyarország címerénél a pólyáról (folyóról) mondottakat.

[5] VI. rész, 9. vers.

[6] Pitra, id. m. 24. l. 26. vers. Jelen. V. 6.

Azt mondja ugyanis Melito:

„(A 7-es szám): Az egyház 7 szentségére vonatkozik. Mint a Jelenésekben: „És küldd el a hét egyháznak, melyek Ázsiában vannak.“ (Jelen. I. 11., Példab. XXIV. 16.)[1]

Vagyis röviden összefoglalva, Erdély címere: *Krisztust, a Szentírást* és *az Egyházat* jelképezi, *aki és amelyek a világ jó- és balsorsának erősségei.*

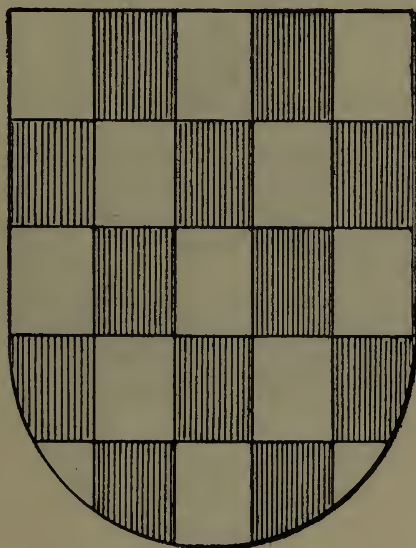
---

[1] *Pitra,* id. m. 24. l. 28. vers.

III.

Horvátország címere.

„Ezüsttel-vörössel huszonötször kockázott pajzs.“

Horvátország címere tehát „mesteralak.“ A Magyarország pólyás címerénél elmondottak és ott idézett források alapján kétségtelen, hogy Horvátország címere nem egyéb, mint ugyancsak *magának Krisztus Urunknak*, a Megváltónak, az igazi párducnak, a jelképe.

IV.

Szlavón-(Tót)ország címere.

„A kék pajzsot egy jobbfelé szaladó nyesttel megrakott, egy-egy hullámos, ezüsttel diszített zöld pólyával mindkét oldalt szegélyezett, vörös hullámos pólya vágja. A fölső kék mezőben hatágú arany sugaras, arannyal szegélyezett, vörös csillag.“

Az arany csillag a Szentírás és Melito szerint: Krisztus. A Jelenések könyvében ő maga mondja magáról: „..... Én vagyok Dávid gyökere és ivadéka, *a fényes hajnali csillag.*" (Jelen. XXII. 16.)

A kék pajzs az égbolt.

A két *hullámos ezüstös, zöld pólya* (folyó!) a Magyarország pólyás címerénél elmondottak és ott idézett források alapján nem más, mint *Krisztus tanításának menyei vize: a Szentírás, az ó- és újszövetség. A nyestről* azt tanította a Physiologus,[1] hogy a fülén keresztül fogan, és a száján szül, vagy a száján keresztü fogan és a fülén szül. Azon embereket példázza, akik a menyei kenyeret (az Igét) méltatlanul fogadják magukhoz és akik a templomban hallják ugyan az Isten igéjét, de azt másik fülükön ismét kibocsájtják; ezek az emberek hasonlítanak az áspis-kígyóhoz is, amely eltömi füleit, hogy ne halljon. Ilyenek a gazdagok is, akik egyik fülükkel állandóan a földi vágyak felé fordulnak; mások pedig régebbi bűneiket mindig újabbakkal halmozzák, megkeményítik szivüket és ezért nem hallják az Isten igéjét hirdetőnek a szavát.

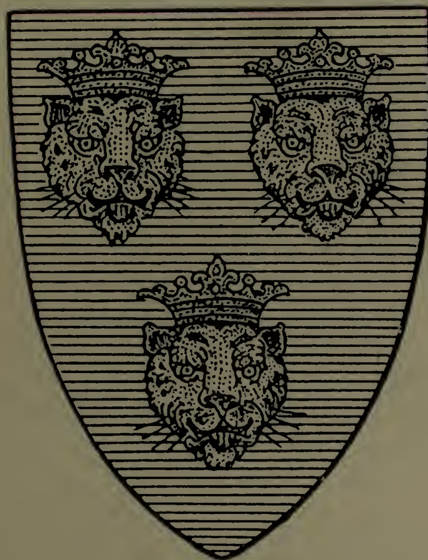
Minthogy köztudomás szerint Szlavóniában a középkorban sok volt a nyest (menyét), elannyira, hogy ezzel adót is róttak (a mardurina, zuluzma bani, bán zsolozsmája), adhatott volna-e Ulászló király alkalmasabb erkölcs-oktató és javító címert az országnak, mint ezt a nyestet, amelynek a révén egyúttal mindenkit arra is figyelmeztetett, hogy az Isten igéjét necsak híven, buzgón hallgassák, de kövessék is?

---

[1] Ld. *Horváth Sándor,* A Physiologus, kútfőtanulmány, az Ethnographia 1921. évi folyamában. Különlenyomatban is. Ld. a görög fordítás 21. fej., és a Hugo de S. Victore Phys. II. kve XVIII. fej.

V.

Dalmácia címere.

„Kék pajzsban három $(\frac{2}{1})$ vörös nyelvét öltő, arany koronás, arany leopárdfő.“

A görög és az összes latin és más nyelvű Physiologus szövegek alapján kétségtelen, hogy egyedül a *„verus, spiritualis pantera“-ról, Krisztus Urunkról* lehet csak szó. Régebbi idő óta állandóan oroszlánfőt írnak címertani íróink. Hibásan. Mert *leopárdfőnek* mondja a II. Lipót idejében 1790-ben megjelent, továbbá az 1804. évi 12094. magyar udv. kanczell. számú hivatalos címerleírás is. Leopárdfőnek mondja – helyesen – *Tagányi Károly* is, az ő „Magyarország címertárá“-ban. Tehát Krisztust, illetőleg mivel hármas számban van jelen, *a Szentháromságot* jelképezi. Nyomatékos bizonyítékot szolgáltat erre nézve *Fox-Davis* munkája[1] az angol címertanból.

Ugyanis az itt 329–332. ábrákon közölt leopárdfők mind Krisztust példázzák. Bizonyítja ezt különösen a 332. ábra,[2] amely ú. n. *„jessant-de-lis“*, azaz: *liliomot hányó párduc*. Ez azután a szó szoros értelmében véve egyezik az Énekek Énekének azon szavaival, mely szerint: *„ajkai, mint a szin-mirrhát csepegő liliomok“* (V. 13.). Viszont a Physiologusok azon tanításával, mely szerint szájából kellemes, édes, átható illat terjed széjjel.

És még erősebben bizonyít az angol *Cantelupe-család* és a *herefordi püspökségnek* címere (1275–1292), a vörös mezőben arany liliomot – a sisakdísz püspöksüvege felé – hányó három megfordított arany leopárdfő.[3]

És mint legklasszikusabb példa, ide tartozik a híres *«stiriai leopárd»*, amelyről *Anthony* alapos műve oly részletességgel szól.[4]

Látjuk tehát, hogy Erdély, Horvátország, Szlavónország és Dalmácia címere is szent.

---

[1] A complete guide to Heraldry, London and Edinburgh, 1909.

[2] Id. m. 193. l.

[3] Id. m. 276. l.; *Ströhl*, Herald. Atlas, XLIX. tábla, 21. ábra.

[4] Das Landeswappen der Steiermark, Graz, 1900.

VI.

Fiume címere.

„Vörös pajzsmezőben zöldes színű négyszögletes szikladarab, amelyen egy zöldes színű barna korsóból nagy sugárban ömlik a víz. A korsót a jobb lábával a sziklán álló, balra tekintő, arannyal fegyverzett, fekete, kétfejű sas, baljával tartja. A sas egész teste, így két kiterjesztett szárnyának belseje is, arannyal sűrűn díszitett. A kétfejű sas fölött világoskékkel bélelt menyei arany korona lebeg, alján jobbra-balra egy-egy világoskék lebegő szalaggal."[1]

---

[1] V. ö. Giovanni Kobler, Memorie per la Storia della Liburnica Città di Fiume. Fiume, 1896. c. művében, a III. k. 128—129. ll. közötti, az eredeti oklevél alapján készült szines címerfestmény hasonmását.

A szikla a szentírás, az összes Physiologusok, Melito szerint: Krisztus. De ezenkívül a hit erőssége és alapja is.

A korsó, amelyből a víz ömlik és a víz, Krisztus mennyei tanítása: a *Szentírás.*[1]

A kétfejű sas – arannyal fegyverezve – Hugo de S. Victore Physiologusának tanítása szerint (I. kv. XXVIII. fej.) Krisztus Urunk; még pedig mint Isten és mint Ember. Azért kétfejű, mert két természete volt és ennek dacára is egy volt. Feje fölött ott lebeg a világoskékkel diszített *menyei korona.*[2] A korsóból ömlő víz (a szentírás) a sziklát körülvette és már-már tenger-vizet alkot. *A tenger* ezt a világot, az életet és annak zaklatottságát példázza.

Fiume címere tehát valláserkölcsi szempontból azt tanítja nekünk, hogy: *„Az élet tengerében Krisztus és az ő tanítása képezi a hit erősségét, alapját.“*

*   *

*

[1] Ld. *Schmid*, Christliche Symbole, 54. l. 77—80. ábra.

[2] Mert *ilyen császári* koronát soha, sehol és senki sem látott!

És ha az itt ismertetett címerek ilyen magasztos tanításokat példáznak és tanítanak, akkor jelenlegi szomorú és sívár helyzetünkben, amikor az ellenségeink által úgyszólván a saját országunkból megalkotott tömlöcünkben kell sínylődnünk, van-e, vagy lehet-e igaz okunk a kétségbeesésre?

Válaszom az, hogy: Nem!

Mert ismétlem a törvénytudó farizeus Gamáliel szavait és azt mondom:

„Ha e dolog emberektől van, föl fog bomlani. Ha pedig Istentől van, nem ronthatjátok el."

És tényleg emberektől, ádáz, irígy elleneinktől van ez így. Mert kizártnak tartom, hogy Istentől legyen. Erre a magyar nemzet semmi okot sem szolgáltatott.

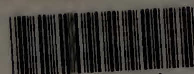

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

FÜGGELÉK:

A magyar címer történetéhez hozzátozik azon epizódszerű kisérlet is, amidőn t. i. 1915-ben a magyar kormány előterjesztésére Magyarország címere Ausztria címerével egyeztetve, mint a volt osztrák-magyar monarchia *közös* címere állapíttatott meg. Ami most már azt a *formát* illeti, amelyben ez a közös címer végleges megállapítást nyert, ismert dolog, hogy a magyar kormány által a tárgyalások során felszólított magyar címertani szakértők sokféle idevágó tervet dolgoztak ki, de mindezekből egyetlenegy sem felelhetett meg a fölállított címertani és közjogi követelményeknek, minthogy a magyar kormány azokkal szemben kénytelen volt ahhoz a tervezethez járulni hozzá, amelyet az osztrák szakértők közül éppen a legkiválóbb, *Anthony Siegenfeld*, terjesztett elő. E dolog történetéhez azonban az is hozzá tartozik, hogy a hazai címertant ekkora súlyos kudarc nem érhette volna, ha kellő figyelemre méltatták volna azt a megoldást, melyet a jelen mű szerzője még jó előre, 1912-ben „A magyar állam címere és a kétfejü sas, Tanulmány a közös címer és jelvények kérdéséhez, 5 ábrával, Budapest, 1912. Szerző kiadása és tulajdona“ című munkájának 22. lapján, az osztrák javaslattal teljesen egyező *c*) alatti ábrákban előterjesztett, ámde a nálunk szokott módon, agyonhallgatásban részesült.

0022101